

Asia Tekijänoikeussuoja kirjalliseen esitykseen

Hakija A

Annettu 7.9.2010

Tiivistelmä *Kirjallinen hanke-esitys ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Esitys ei saanut tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa eikä sitä suojattu tietokantana.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

A (jäljempänä hakija) on 15.3.2010 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa koskien kirjallisen hanke-esitysmateriaalin tekijänoikeussuojaa. Hakija esittää lausuntopyynnössään seuraavaa:

Onko lausuntopyynnön liitteenä oleva kirjallinen esitys, nimeltään "Hanke-esitys nostoihin ja siirtoihin liittyvien välineiden, menetelmien ja toimintatapojen kouluttamiseen", tekijänoikeuslain tarkoittama kirjallinen teos ja nauttiiko se tekijänoikeussuojaa?

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle edellä mainitun kirjallisen esityksen, jossa on kuusi A4-kokoista sivua sekä lisäksi kaksisivuinen liite "Esitys ammatillisen korkeakoulun kehittämiseksi". Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostoa huomioimaan hankehakemuksen ajankohdan 16.4.1996.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoja muiden lakien soveltamisesta eikä ratkaise näyttökysymyksiä.

Tekijänoikeudesta

Nykyisessä muodossaan vuonna 1995 voimaan tulleen TekijäL 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännös sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeussuojaa saavat esimerkiksi selittävät kirjalliset teokset.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Teostasovaatimusta on arvioitu eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi olla periaatteessa tekijänoikeuden suojaama. Haarmann (Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70) käyttää esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen. Haarmann pitää kuitenkin esimerkkiään enemmän poikkeuksena kuin sääntönä: "Mitä lyhyemmästä ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää" (Haarmann s. 70).

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Pykälän 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se välitetään yleisölle johtimittain tai johtimitta, esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Tekijän moraalisisistä oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä.

Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet, tieto, järjestys yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä esimerkiksi kahta henkilöä kirjoittamasta kirjaa samasta aiheesta. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.

Oikeuskäytäntöä

Ratkaisussaan KKO 1971 II 7 korkein oikeus katsoi, ettei virallisen autonkuljettajatutkinnon suorittamista varten käytettäviä kyselylomakkeita, huomioon ottaen että ne oli muodoltaan laadittu ulkomaisten esikuvien mukaisiksi sekä sisällöltään kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön valvonnan alaisena ja ministeriön antamien ohjeiden mukaan, pidetty siten itsenäisinä ja omaperäisinä tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain 1 §:ssä tarkoitettuina kirjallisina teoksina, että kyselylomakkeiden laatijoilla olisi ollut niihin tekijänoikeus.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2009:1 oli kyse tekijänoikeudesta perehdytysmateriaaliin. Perehdytysmateriaali koostui perehdytysprojektin 34-sivuisesta loppuraportista ja sen liitteistä sekä osaamista kartoittavasta kyselylomakkeesta, jossa oli kahdeksan sivua ja 150 kysymyskohtaa. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että loppuraportti ja sen tiettyjä liitteitä oli pidettävä siinä määrin itsenäisinä ja omaperäisinä, että niihin kohdistui TekijäL 1§:n mukainen tekijänoikeus. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto katsoi, ettei osaamista kartoittanut kyselylomake kokonaisuutena arvioiden ilmentänyt sellaista persoonallista luomistyötä, että sitä voitaisiin pitää itsenäisenä ja omaperäisenä teoksena. Kyselylomakkeen kysymykset olivat ilmaisultaan lyhyitä, tavanomaisia ja yksinkertaisia.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi lausunnossaan 2008:10, että kolmisivuinen, lähinnä taulukoita kurssien sisällöistä ja aikatauluista sisältänyt, rakennusmateriaalin kierrätystä ja lajittelua koskeva koulutusmateriaali ei ollut tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teos. Koulutusmateriaaliin ei kuulunut sellaista suurta määrää tietoja, että se olisi saanut tekijänoikeuslaissa tarkoitettua luettelosuojaa. Koulutusmateriaalia ei myöskään pidetty tekijänoikeuslaissa tarkoitettuna tietokantana, koska sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen ei katsottu edellyttäneen huomattavaa panostusta.

Tekijänoikeusneuvosto on lausunnossaan TN 2003:14 todennut, että vaikka hakijan oppikirjat olivatkin kokonaisuudessaan tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla tekijänoikeussuojaa saavia kirjallisia teoksia, näihin oppikirjoihin sisältyviä, hakijan kehittelemiä ilmaisuja "koneenpiirustus", "ripa- ja varsisääntö", "suljettu jonomitoitus", "avoin jonomitoitus" ja "kavaljeeriprojektio" eivät yksittäisinä teknisinä nimityksinä tai käsitteinä nauti tekijänoikeussuojaa tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla. Kyseisten käsitteiden käyttämiseen ja ottamiseen toisiin oppikirjoihin ei siten tarvita hakijan lupaa, vaikka näitä käsitteitä olisikin ensimmäisen kerran käytetty hakijan kirjoittamissa kirjoissa ja vaikka käsitteiden kehittäminen olisikin aikanaan edellyttänyt hakijalta tutkimustyötä ja esimerkiksi perehtymistä alan muuhun kirjallisuuteen.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2001:11 oli kyse tekijänoikeudesta sukupolvenvaihdosmalliin. Hakija oli laatinut väitöskirjaa, jonka tuloksena oli malli puusepäntöalan yrittäjien eläkkeelle siirtymisestä ja yritystoiminnan jatkamisesta. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseinen sukupolvenvaihdosmalli ei sellaisenaan saanut tekijänoikeussuojaa. Mallia voitiin pitää lähinnä ideana siitä, miten puusepäntöalan yrittäjien sukupolvenvaihdokseen liittyviä kysymyksiä voidaan kuvata ja ratkaista. Sen sijaan 12 teksti- ja/tai kaaviosivua sisältänyt asiakirja, johon malli sisältyi, sai TekijäL 1 §:n nojalla suojaa kirjallisena teoksena.

Luettelon valmistajan oikeus

Teosten ja tietojen kokoaminen luetteloksi voi vaatia suuria investointeja tai aikaa ja vaivannäköä ilman, että lopputulos ylittäisi teostasoon ja tulisi siten tekijänoikeudella suojatuksi. Tällainen lopputulos voi kuitenkin saada TekijäL 49 §:n mukaista luettelosuojaa.

Vuonna 1996 voimassa olleen TekijäL 49 § 1 momentin sanamuodon mukaan luettelo, taulukko, ohjelmaa ja muuta sellaista työtä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ei valmistajan suostumuksesta saa jäljentää, ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ julkaistiin. Luettelon valmistajan oikeuden ainoana edellytyksenä on siis, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja.

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnoissaan TN 1990:13, TN 1992:6 ja TN 1993:9, ettei lomakkeisiin käytetty asiantuntemus ollut luettelosuojan saamisen perusteena. Suojan saamisen edellytyksenä on, että lomakkeissa on yhdisteltynä suuri määrä tietoa.

Tietokantojen suoja

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen tietokantojen erityissuoja lisättiin lakiin lainmuutoksella 1998/250, joka tuli voimaan 15.4.1998. Tekijänoikeuslaki saatettiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (96/9/EY).

Siirtymäsäännöksen mukaan säännöstä sovelletaan myös teoksiin, jotka on luotu ennen lain voimaantuloa. Lain 49 §:ssä tarkoitetut suojan kohteet, jotka on valmistettu 31 päivän joulukuuta 1982 jälkeen, ovat suojattuja 1 päivään tammikuuta 2013.

Suojattavan tietokannan määritelmä sisältyy direktiivin 96/9/EY 1 artiklan 2 kohtaan. Sen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy". Direktiivin johdanto-osan 17. kohdan mukaan "tietokannalla tarkoitetaan kaikkia kirjallisia, taiteellisia, musiikillisia tai vastaavia teoskokoelmia tai tekstiä, ääntä, kuvia, lukuja, tosiasioita ja tietoja sisältäviä kokoelmia". Kirjallisen tms. teoksen tallentaminen sellaisenaan ei kuitenkaan kuulu direktiivin soveltamisalaan (johdanto-osa, 17. kohta, viimeinen lause). Suomen tekijänoikeuslakia voidaan kuitenkin tekijänoikeuslain esitöiden mukaan soveltaa myös tietokantoihin, jotka eivät täytä kaikkia direktiivin määritelmän edellytyksiä. (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 8 - 9).

Jotta tietokanta saisi suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää määrällisesti ja/tai laadullisesti huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi muodostua rahoituksesta ja/tai ajan, vaivannäön ja energian käytöstä (direktiivin 96/9/EY johdanto-osa, 41. kohta). Suoja ei koske sellaisia tietokannan osia, jotka eivät ole laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisia. Suoja ei kohdistu myöskään tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin. (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 12).

Tiedosto on suojattu tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisella tietokantasuojalla silloin, kun se täyttää kyseisessä lainkohdassa säädetyt suojan edellytykset eli kun sen sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa investointia. Huomattava investointi voi muodostua esimerkiksi tiedoston sisällön varmistamiseksi tehdystä huomattavasta rahallisesta panostuksesta.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen suoja tulee tietokannan valmistajan hyväksi. Direktiivin 96/9/EY johdanto-osan 41. kohdan mukaan tietokannan valmistajana pidetään henkilöä, jonka aloitteesta ja riskillä investoinnit tehdään. Työnantajalla voi jo alun perin olla oikeus luetteloon 49 §:n perusteella luettelon valmistajana.

Luettelo- ja tietokantasuojan suoja-aika

Luettelo- ja tietokantasuoja on tekijänoikeuslain 49 §:n 3 momentin mukaan voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin. Jos luetteloon tai tietokantaan tehdään päivityksiä tms., voidaan tällainen luettelo tai tietokanta katsoa, tapauskohtaisesti harkiten, uudeksi luetteloksi tai tietokannaksi, jolle lasketaan oma suoja-aikansa.

Vastaus lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille hakijan toimittaman kirjallisen materiaalin ja vastaa hakijan kysymyksiin alla.

Tekijänoikeus ei ulotu asiasisältöön, metodeihin, ideoihin tai tietoihin, joita esimerkiksi kirjallisessa esityksessä esitetään. Materiaalissa on kyse ohjeiden mukaisesti täytetystä lomakkeesta ja sen liitteestä. Kirjallisessa materiaalissa esitetyt kohdat ovat kirjalliselta ilmaisultaan lyhyitä, tavanomaisia ja yksinkertaisia. Materiaali ilmaisee pelkistetysti taustanaan olevan idean: Mitä asioita voidaan huomioida hankkeita suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Esityksessä on ilmaisuun käytetty paljon ranskalaisia viivoja, epätäydellisiä virkkeitä ja yksittäisiä sanoja, mikä on katsottava omaperäisyyttä vastaan puhuvaksi seikaksi, koska ilmaisu on jätetty yleiselle tasolle ja keskeneräiseksi pyrkimättä jalostamaan sitä omaperäisemmäksi. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että joku toinen voisi päätyä samanlaiseen lopputulokseen pyrkiessään ilmaisemaan samat taustaideat.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, etteivät nyt kyseessä olevat kirjallisen materiaalin osat, termit eikä materiaali kokonaisuutenaan ilmennä sellaista persoonallista luomistyötä, että sitä voitaisiin pitää itsenäisenä ja omaperäisenä teoksena. Kirjallinen materiaali ei siten nauti tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut materiaalia myös sekä TekijäL 49 §:ssä tarkoitetun luettelon valmistajan oikeuden että tietokantasuojan valossa. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei materiaali sisällä sellaista suurta määrää tietoja, että sitä voitaisiin pitää TekijäL 49 §:ssä tarkoitettuna luettelona. Materiaali ei myöskään saa suojaa tekijänoikeuslaissa tarkoitettuna tietokantana, koska sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen ei katsota edellyttäneen valmistajaltaan huomattavaa henkistä, teknistä, taloudellista tai muuta panostusta.

Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa tekijänoikeuslain eri suojamuotojen suoja-ajan voimassaoloon, koska kyseessä olevan kirjallisen materiaalin ei katsota saavan suojaa tekijänoikeuslain minkään säännöksen nojalla.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Eija Hinkkala, Pia Huhdanmäki, Heikki Jokinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Pirjo Kontkanen, Pekka Pulkkinen, Anne Salomaa, Pekka Sipilä, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila, Hannele Vertainen ja Martti Virtanen.